

GİRİŞ

Kalkınma ajansları, bölgesel gelişmede kullanılan ve son dönemde önemi ve bilinirliği artmış kurumsal bir araçtır. Kalkınma ajansı uygulamalarının yaygınlaşmasında, küresel düzeyde bölgesel kalkınma ve gelişme politikalarındaki dönüşümün büyük rolü vardır.

Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA 1999, 16) bölgesel kalkınma ajansını; "sektörel ya da genel olarak kalkınma problemlerini tanımlayan, bu problemlerin çözümleri için bir dizi fırsat ya da yöntem seçen ve problem çözümlerinin en iyi biçimde olması için projeleri destekleyen bir operasyonel yapı" olarak tanımlamaktadır.

Türkiye’nin bölgesel gelişmesine büyük katkılar yapması beklentisi ve AB’ye uyum sürecinin etkisiyle yürütülen çalışmalar kapsamında 25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile ajansların kurulmasına ilişkin hukuki altyapı oluşturulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Makamı tarafından yapılan **görevlendirme kapsamında** Türkiye’de kalkınma ajansı uygulamasının mevzuat, kurumsal ve finansal altyapı, temel fonksiyon ve görevler, insan kaynağı ve denetim ana başlıkları çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik **araştırma ve inceleme çalışmaları** Kurul tarafından yürütülmüştür. *Çalışmalarda, kalkınma ajanslarının yapısal unsurlarının ve işleyişinin analiz edilmesi hedeflenmiş olup, ajansların işlemleri veya desteklediği projelerinin tek tek hukuka uygunluğu veya yerindeliğinin denetimi amaçlanmamıştır.* Çalışmalar da bu minvalde gerçekleştirilmiştir.

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Araştırma ve inceleme çalışması sırasında aşağıdaki yöntem ve araçlar kullanılmıştır:

- Konuya ilişkin mevzuat, tez çalışmaları, yabancı ve yerli yayın ile makaleler incelenmiştir.
- Kalkınma ajanslarının ulusal düzeydeki koordinasyonundan sorumlu olan Kalkınma Bakanlığından bilgi ve belge temin edilmiş, brifingler alınmıştır.
- Kalkınma ajanslarının tamamından, 2009-2012 yılları arasındaki faaliyetlerine ilişkin olarak elektronik ortamda ve MS Excel formatında toplamda 66 adet tablo ile ajansların kuruluş, işleyiş ve faaliyetlerine ilişkin kapsamlı veri ve bilgiler alınmış ve analize tabi tutulmuştur.
- Personel ile yüz yüze görüşülerek, kalkınma ajanslarının yapısı, işleyişi ve faaliyetleri hakkındaki görüş ve önerileri alınmış, genel sekreter, iç denetçi, birim başkanı, yatırım destek ofisi koordinatörü, hukuk müşaviri ve uzman personel statüsündeki 630 ajans personelinin katıldığı bir anket çalışması yapılmıştır.

• Kalkınma ajanslarına daha önce proje başvurusunda bulunan ve bu kapsamda destek almaya hak kazanan 107'si kâr amacı güden kişi ve kurum, 47'si yerel yönetim ve 55'i diğer kurum ve kuruluş olmak üzere toplam 209 yararlanıcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

• Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığından bilgi ve görüş alınmış, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Başkanlığından; Kurum tarafından sağlanan desteklerin türleri ve iller itibariyle dağılımına ilişkin bilgiler ile işbirliğinde bulunulan kalkınma ajansları ve gerçekleştirilen işbirliklerinin niteliğine ilişkin bilgiler alınmıştır.

• Kalkınma ajanslarının yönetim kurulu başkanı veya üyesi görevini de yürütmeleri nedeniyle valilerin kalkınma ajanslarının yapısı ve işleyişi ile ilgili yazılı görüşleri alınmıştır. Kalkınma ajanslarının danışma organı olan kalkınma kurulu başkanlarından, kalkınma ajanslarının yapısı ve işleyişi ile ilgili yazılı görüşleri alınmıştır.

• Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansından, kalkınma ajansları ile olan işbirliği ve koordinasyon çalışmalarına ilişkin bilgiler ve kalkınma ajanslarının sistem içinde kendilerine yüklenen fonksiyonları daha etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için atılması gereken adımlar hakkındaki değerlendirmeleri alınmıştır.

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Yukarıda zikredilen araştırma ve inceleme çalışmaları sonucunda 12 bölümden oluşan rapor hazırlanmıştır. Raporda 10 farklı maddede 43 tespit yapılm ve bunlara öneriler getirilmiştir. 10 maddenin başlıkları ve tespit/öneri sayıları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir:

1. Genel Nitelikli Tespit Ve Öneriler (4 Adet)
2. Kurumsal Yapıya İlişkin Tespit Ve Öneriler (3 Adet)
3. Bölge Planlarına İlişkin Tespit Ve Öneriler (3 Adet)
4. Destek Sağlama Ve İzleme Fonksiyonuna İlişkin Tespit Ve Öneriler (14 Adet)
5. Yatırım Destek Ofislerine İlişkin Tespit Ve Öneriler (1 Adet)
6. İnsan Kaynaklarına İlişkin Tespit Ve Öneriler (6 Adet)
7. Denetime İlişkin Tespit Ve Öneriler (5 Adet)
8. Mevzuata İlişkin Tespit Ve Öneriler (1 Adet)
9. Kamuoyunu Bilgilendirme Konusundaki Tespit Ve Öneriler (1 Adet)
10. Kalkınma Bakanlığı Koordinasyon Sorumluluğuna İlişkin Tespit Ve Öneriler (5 Adet)

Gerçekleştirilen araştırma ve inceleme çalışmaları kapsamında ulaşılan sonuçlar ile ilgili 43 madde aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi pek çok açıdan farklı karaktere sahip bölgeler için tek tip ajans modeli uygulamasının,
- Kalkınma ajanslarının coğrafi sınırını ifade eden Düzey 2 bölgelerinin fonksiyonellik bakımından uygunluğu sorununun,
- Mali destek fonksiyonunun ajansların hâkim karakteri haline gelmesi şeklinde fonksiyonlardaki odak kaymasının,
- Bölge planlamasının ve bölge planlaması için gerekli olan veri imkân ve kapasitesinin arzulan seviyenin altında kalmasının,
- Organlarının amaçlanan işlevleri yerine getirememesi, personel rejiminde 5449 sayılı Kanun’da öngörülen temel felsefeden uzaklaşılması, pek çok işlemde Kalkınma Bakanlığının önemli derecede belirleyici olması nedeniyle, kalkınma ajanslarının kuruluşundaki temel amaç ve felsefeden uzaklaşarak klasik kamu kurumuna dönüşme yakın tehdidi ile karşı karşıya bulunmasının

bölgesel gelişme açısından kalkınma ajansları için temel sorun alanları olduğu değerlendirilmektedir.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde;

- Her bölgenin kendine özgü sorunları, potansiyeli, gelişme öncelikleri bulunduğu, farklı sosyo-ekonomik özellikler sergilediği hususları dikkate alınarak ve 5449 sayılı Kanun’un Bakanlar Kuruluna verdiği yetkiler kullanılarak kalkınma ajanslarının teşkilat yapılarının, birimlerinin, büyüklüklerinin ve diğer yapısal özelliklerinin bölgeler itibariyle farklılaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılması,
- Kalkınma ajanslarının faaliyet bölgelerinin coğrafi sınırını oluşturan Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen 12 yıllık süreç zarfında nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmesi,
- Kuruluşunda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımını sağlamak misyonu temel alınmasına karşın, uygulamada mali destek sağlama fonksiyonunun kalkınma ajanslarının hâkim karakteri haline gelmesi şeklindeki odak

kaymasının ciddi bir şekilde analize tabi tutularak, ajansların temel amaçlarına ağırlık vermesini sağlayacak mekanizmaların hayata geçirilmesi,

- Bölgesel gelişme politikalarının ve stratejilerinin oluşturulması, uygulamaya konulması ve izlenmesi açısından temel teşkil eden bölge planlaması konusundaki mevzuat açığı ve belirsizliklerin, yeterli, nitelikli, güncel veri temin edilmesinde yaşanan sıkıntıların ve planlama konusundaki tecrübe eksikliği ve yeterli insan kaynağı ihtiyacının giderilmesine yönelik somut adımlar atılması,
- Kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği sorunu, ajansların en güçlü yanı olan personel kalitesinin sürdürülebilirliğinin ciddi tehdit altında olması ve yukarıda zikredilen fonksiyonlardaki odak kayması gibi hususlar birlikte değerlendirilmesi,
- Kalkınma ajansları uygulamasının kuruluş kanununda öngörülen amaç ve felsefesi ile olan uyumunun gittikçe azalması sonucunda ne’i şahsına münhasır yapılar olarak kurgulanan ajansların mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki aracı kurumu şeklinde algılanan, klasik kamu kurumuna dönüşme yakın tehdidine yönelik gerekli önlemlerin alınması

konularının kalkınma ajanslarının etkin ve verimli çalışması açısından öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken alanlar olduğu düşünülmektedir.